

УДК 340 (340.12+340.15+341)

DOI: 10.31732/ 2708-339X-2022-04-31-36

УКРАЇНА НА ШЛЯХУ НОВОЇ ЗОВНІШНЬО-ПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ: ЮРИДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВТІЛЕННЯ

Горбаченко О. В.,

*Асистент кафедри державно-правових дисциплін, юридичний факультет, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
тел.: (067)-813-12-39, e-mail: allexa198@gmail.com
ORCID 0000-0002-8805-4024*

UKRAINE ON THE WAY OF A NEW EXTERNAL POLITICAL STRATEGY: LEGAL SIGNIFICANCE AND PROSPECTS OF IMPLEMENTATION

Horbachenko O. V.,

*Assistant of the Department of State and Legal Disciplines, Law faculty, «KROK» University Tabirna st.,30-32, 03113, Kyiv, Ukraine
tel.: (067)-813-12-39, e-mail: allexa198@gmail.com
ORCID 0000-0002-8805-4024*

Анотація. В даному науковому дослідженні спробуємо висвітлити основні зовнішньо-правові напрацювання нинішнього очільника держави – Володимира Зеленського. Особливу увагу приділяємо саме Указу Президента «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 30.07.2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України». Адже чи не вперше за останні роки увага була приділена зовнішньому курсу молодій республіці в напрямку на перспективу. Основною ідеєю даного документу є утвердження України у світі як сильної та авторитетної європейської держави, здатної забезпечити сприятливі зовнішні умови для сталого розвитку і реалізації свого економічного потенціалу та українського суспільства, що в свою чергу формує пріоритетні напрямки зовнішньої політики України, зокрема забезпечення незалежності та державного суверенітету України, відновлення її територіальної цілісності, протидія російській агресії. Поряд з тим відмічаємо, що цей документ розширює Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», адже містить ряд питань не передбачених останнім – це зовнішня трудова міграція, публічна дипломатія для формування позитивного іміджу України за кордоном та економічна дипломатія для розширення зовнішніх ринків збуту. Звертається увага і на введення нового терміну використання «м'якої сили» засобами публічної дипломатії, що сприятиме формуванню позитивного іміджу держави для налагодження нових політичних зв'язків, розвитку торгівельно-економічного партнерства, поширення достовірної інформації про розвиток та досягнення України. Відмічається про виснаженість відносин Україна-ЄС та необхідність їх переосмислення і оновлення сучасних міжнародно-правових норм та функцій, враховуючи досвід України. Звертається увага на можливість виходу України на нові горизонти співпраці з країнами Африки, Азії. Аналізується юридичне значення та законність алгоритму підписання даного Указу.

Ключові слова. Україна, Угорщина, зовнішні функції, порівняльно-правовий аналіз.

Формул.: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 11.

Abstract: In this scientific research we will try to highlight the main foreign law developments of the current head of state - Vladimir Zelensky. We pay special attention to the novelty of the Presidential Decree "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine" of 30.07.2021 "On the Strategy of Foreign Policy of Ukraine". For the first time in recent years, attention has been paid to the foreign policy of the young republic towards the future. The main idea of this document is to establish Ukraine in the world as a strong and authoritative European state capable of providing favorable external conditions for sustainable development and realization of its economic potential and Ukrainian society, which in turn forms priorities of Ukraine's foreign policy, including independence and state sovereignty Ukraine, restoration of its territorial integrity, counteraction to Russian aggression. We note that this document expands the Law of Ukraine "On Principles of Domestic and Foreign Policy", as it contains several issues not foreseen by the last one - including external labor migration, public diplomacy to create a positive image of Ukraine abroad and economic diplomacy to expand foreign markets. Attention is also drawn to the introduction of a new term for the use of "soft power" through public diplomacy, which will help form a positive image of the state to establish new political ties, develop trade and economic partnerships, disseminate reliable information about Ukraine's development and achievements. It is noted about the exhaustion of Ukraine-EU relations and the need for their rethinking and updating of modern international legal norms and functions, considering the experience of Ukraine. Attention is also paid to the possibility of Ukraine entering new horizons of cooperation with countries in Africa and Asia. The legal significance and legality of signing this Decree are analyzed. It also should be noticed that this scientific research was written before the war in Ukraine.

Keywords. Ukraine, Hungary, external functions, comparative legal analysis.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 11.

Постановка проблеми. За часи незалежності Україні не вдалося виробити обширні основні цілі та напрямки діяльності на міжнародній арені на перспективу та знайти своє місце під європейським сонцем естеблішменту, незважаючи на увесь свій потенціал. Більшість питань міжнародного значення та його курс почали активно обговорюватися приблизно за останні п'ять років, а конкретизація цілей знайшла своє втілення лише у 2021 році. Суворі буденні реалії з кожним днем готують для держав нові виклики та випробування, підштовхуючи до переосмислення та перегляду зовнішнього напрямку діяльності. Зокрема, чи не вперше українська сторона, прийнявши стратегію, визначила свої цілі та плани діяльності, проте порядок прийняття викликає підозру в її законності, що ставить під сумнів і легітимність такого плану в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В ході написання даного наукового дослідження до уваги бралося вітчизняне законодавство та окремі роботи таких авторів, як: О. Марусяк, С. Сидоренко, О. Бігняк.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Сучасні виклики та загрози, котрі світ переживає наразі в умовах глобальних зрушень та перетворень, що тягне за собою ряд наслідків, наштовхують на думки, що чимало держав, як і саме міжнародне право не є пристосованими. В українській науковій літературі практично в комплексі не досліджується проблематика оновлення міжнародно-правового функціонування, що є вкрай актуальним питанням як в цілому, так і для України зокрема, котра стала на шлях кардинального оновлення, доповнення та переосмислення свого міжнародного курсу. Даним дослідженням ми демонструємо необхідність оновлення міжнародного права новими секторами, рекомендуємо не обмежуватися буденним курсом ЄС, НАТО, а навпаки розширювати траєкторію співпраць та звертаємо увагу на порушення вітчизняного законодавства в процесі прийняття стратегії діяльності, що є недопустимим та потребує виправлення.

Формулювання цілей статті. Метою даного наукового дослідження є

дослідження зовнішньої стратегії України, її юридичне значення та перспективи втілення.

Виклад основного матеріалу. Президентство Зеленського Володимира Олександровича – 20.05.2019 року по сьогодні. Це період «Слуга Народу».

Аналізуючи сьогодні передвиборчу програму В. Зеленського можемо зробити висновок щодо її надмірності, деє несолідарності, зокрема в контексті: «Ми Народ України. Вони «політичні пенсіонери», які кочують від влади до опозиції, від партії до партії та постійно створюють прибуткове місце під виглядом недоторканності», деє в розрахунку на наївність українців, зокрема «Державний бюджет має стати народною скарбницею, а не системою забаганок народних депутатів». Першочерговою обіцянкою нинішнього керманіча була розробка законопроекту «Про народовладдя» для закріплення механізму формування виключно українським Народом завдань для влади, зокрема, через референдум. При цьому шляхом використання новітніх технологій, а саме за рахунок Держбюджету створення та забезпечення аналітично-інформаційної системи онлайн голосування. Даний законопроект розпочав свій шлях від 09.06.2020 року і був прийнятий 26.01.2021 року, а 08.04.2021 підписаний Президентом [1; 2].

З даного питання, як і завжди, можна виділяти позитивні та негативні моменти. Серед позитивного, на наш погляд, враховуючи ситуацію, що Закон прийнятий 2012 року «Про всеукраїнський референдум» у 2018 році був визнаним неконституційним – рішення № 4-р/2018 Конституційного суду і нового не було прийнято, при цьому Конституція містить такі положення і для закриття цього недоопрацювання нова влада активно взялася за роботу. Щодо негативного, то як вдало пише О. Марусяк – експерт з конституційного права щодо первинної необхідності референдумів пояснюючи, що це ставить під питання функціонування Верховної Ради, як єдиної установи законодавчої гілки, а саме навіщо тоді остання, коли народ може сам собі ініціювати та приймати Закони? Особливо

питання референдумів в часи нестабільності в демократичній Україні, зокрема через АТО на сході є спекулятивною загрозою для конституційного ладу та її суверенності. Виходить таким чином, що у разі ініціювання та прийняття закону в порядку референдуму лише народ буде відповідальним за ті чи інші наслідки. Тому, як він вдало зазначає, що дана ідея місцями є досить дискусійною і в той же час вбачає референдум оптимальною формою здійснення народовладдя на шляху демократії [3; 4].

Серед зовнішніх напрямків за передвиборчою програмою В. Зеленського згадано лише про НАТО та «інші безпекові організації», новелою при цьому є підтвердження даного напрямку референдумом. За період перебування на посаді Президента В. Зеленський має велику кількість переговорів з приводу «українського питання» та залученням можливої підтримки серед різних держав: Німеччина, Польща, Туреччина. На додачу було запущено «Кримську платформу». При цьому варто зазначити щодо холодності відносин з Францією, котра останнім часом все дружніша з РФ, і як пише Сергій Сидоренко – «Франція стає для Зе історією розчарувань та провалів». На нашу думку, не можна оминати плани та кроки України на зближення з країнами Азії. Як каже нинішній очільник МЗС Д. Кулеба – варто вдихувати новий подих енергії на цьому напрямку, що на наш погляд є вкрай перспективним. Більше того, ми все більше і більше приходимо до висновку виснаженості напрямку відносин Україна-ЄС, перша в сучасних умовах глобалізації не може бути міжнародним ізгоєм чи ж самовільно заізолюватися, що є руйнівним планом. Проте наразі потрібно шукати можливості до саморозвитку, збагачення та стабілізації внутрішнього становища й тим самим зовнішнього. При цьому мова не йде про відкидання ЄС напрямку, мова йде про можливості саморозвитку та самореалізації України як конкурентоспроможного противника на іншому, можливо більш придатному полі, що в результаті може зробити Україну цікавим та вигідним учасником євроеліти. Хочеться додати бодай більше, світ є таким швидкоплинним і все більше і більше заявляє Китай про свої лідерські амбіції, котрі наразі впевнено

роками тримає США, про це згадується і в п. 20, 32 «Стратегії», про яку мова піде далі, і навіть якщо і станеться ця зміна, то Україна має бути готовою, і як прописується в п. 15 «Стратегії» має бути адаптивною, що означає бути гнучкою в прийнятті рішень. Не можемо не відмітити п. 22, котрий підштовхує до переосмислення відносин Україна-ЄС, адже з виходом Великобританії з ЄС, з посиленням націоналістичних та популістських настроїв у європейських державах, нестабільністю на державних кордонах країн-членів ЄС, гібридний вплив зовнішніх сил, збільшення кількості дискусій у рамках ЄС щодо переважання питань розвитку, ролі та майбутнього ЄС [1; 5; 6; 7, п. 20,32,15,22]. Саме тому, на наш погляд, це ще одна з ключових причин чому Україна не повинна обмежувати свій зовнішній напрямок Європою, а розширювати коло відносин, як і вище згадувалося.

Тож, не можемо не відзначити Указ Президента «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 30.07.2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України», адже чи не вперше за останні роки було зафіксовано на законодавчому рівні направлення України на міжнародній арені. Не можливо не помітити великий спектр напрямків від вже буденних ЄС, НАТО до Латинської Америки, держав Близького Сходу, Африки та Індо-Тихоокеанського регіону, Центральної Азії, не менш важливим є протидія агресорній РФ та врешті-решт притягнення останньої до міжнародно-правової відповідальності за скоєне.

Основною, кінцевою метою зовнішньої політики України, згідно вище згаданої «Стратегії», є утвердження України у світі як сильної та авторитетної європейської держави, здатної забезпечити сприятливі зовнішні умови для сталого розвитку та реалізації свого економічного потенціалу та українського суспільства, що в свою чергу формує пріоритетні напрямки зовнішньої політики України, зокрема забезпечення незалежності та державного суверенітету України, відновлення її територіальної цілісності, протидія російській агресії, прагнення до повноправного членства в ЄС та НАТО, просування українського експорту та залучення іноземних інвестицій,

захист прав та інтересів українських громадян за кордоном, підтвердження позитивного іміджу України [7, п.1,2]. При цьому не можемо не відмітити про введення нового терміну використання «м'якої сили» засобами публічної дипломатії, що сприятиме формуванню позитивного іміджу держави для налагодження нових політичних зв'язків, розвитку торгівельно-економічного партнерства, поширення достовірної інформації про розвиток та досягнення України, тобто впливає що дипломатія – це «м'яка сила» на шляху домовленостей, чи не вперше на законодавчому рівні було використано дане бачення [7, п.12]. При цьому аналізуючи зовнішнє середовище пунктом 16 виносимо вирок – «сучасний стан міжнародних відносин характеризується високою нестабільністю та ослабленням впливу міжнародних організацій, які мають забезпечувати дотримання норм міжнародного права» [7, п.16]. Анексія Криму, вторгнення на Донецьк та Луганськ виявилось новим випробуванням у першу чергу для України, а далі вже для всього світу, адже протистояння гібридним військовим вторгненням в мирний час стало новизною для міжнародно-правових норм, котрі, як доцільно зазначає О. Бігняк, підпитуються ситуаціями, що прогресує зародження нових витоків [8, с.10]. Тому логічно впливає із «Стратегії», що досвід, набутий за роки протидії агресії Російської Федерації, у тому числі щодо протистояння гібридним небезпекам, необхідно використовувати для розвитку безпечного та політичного-правового співробітництва з іншими державами [10, п.6]. Проте найбільш провокаційно-жахавчим є висвітлення положень п. 24 та 25 – де РФ виступає загрозою не лише для України, але й для Європи, а загострення сучасних збройних конфліктів призводить до зниження передбачуваності міжнародних відносин і до посилення ролі військової сили. Адже наявна теорія безпеки заснована на дотриманні принципів і норм міжнародного права та діяльності міжнародних режимів контролю стає менш надійною і спонукає держави зміцнювати свій військовий потенціал. Рівень небезпеки відновлення гонки озброєнь і розширення кола держав, що володіють ядерною зброєю зростає, а отже, зростає загроза

застосування такої зброї [10, п.24, 25]. З цього випливає, що норми міжнародного права не відповідають сьгоднішнім вимогам часу, а його функції, котрі мають бути адаптивними до ситуації, потребують негайного оновлення, адже Україна зустрілася із ситуацією швидкого, а головне мирного способу вирішення, котрого міжнародне право не містить.

Не можемо не відміти, що цілі передбачені даною «Стратегією» є такими, що не охоплюють основні напрямки, перелік яких є значно ширшими. Не менш провокаційним виступають положення п. 22, де передбачається про переосмислення ролі ЄС та п. 45, де Україна ставить собі першого за ціль [8, п. 22, 45]. На наш погляд, все ж доречно переосмислити, як вище і пропонується ЄС як ціль. На додачу не можемо не відзначити, що дана «Стратегія» є значним доповненням та розширенням Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», який, на наш погляд, був більше формально-наявним, ніж практично-працюючим. Доказом того слугують і ряд напрямків, котрі згаданим Законом не передбачаються, на відміну від «Стратегії», це і зовнішня трудова міграція, публічна дипломатія для формування іміджу України за межами її кордону та економічна дипломатія для розширення зовнішніх ринків збуту. Таким чином даний документ є досить перспективним, проривним планом-дій України.

Тим не менш, не можемо не відмітити юридичність вище згаданої «Стратегії», що викликає хвилю запитань щодо законності алгоритму її прийняття. Загальновідомо, за статтею 85 Конституції України – Верховна Рада є не лише органом, що приймає закони, а таким, що визначає зовнішню та внутрішню політику України на законодавчому рівні, при цьому звертаємо увагу, що КМУ в свою чергу за КУ в статті 116 є органом, що займається реалізацією тих зовнішніх та внутрішніх функцій [9, ст.85, 116]. Тому логічно було би аби КМУ звернувся до Президента з проектом стратегії, а той і б затвердив указом, але ж ні. Дану Стратегію було розроблено, керівником офісу Президента – Андрієм Єрмаком, що за Указом Президента № 436/2019 від 25.06.2019 року не є протизаконним, хоча викликають ряд

питань щодо кола повноважень Офісу, що ледь не співпадають з рівнем повноважень КМУ, що, на наш погляд, є недопустимим перебільшенням, що провокує такі законодавчі помилки [10]. Тож викликає обурення та запитання, чому дана Стратегія була направлена на схвалення до Ради національної безпеки та охорони, яка за ст. 107 КУ є координаційним органом з питань національної безпеки та оборони за Президента України [9, ст. 107]. При цьому, виходячи з положень ЗУ «Про Раду національної безпеки та оборони України», вона має повноваження за статтею 3 виступати з пропозиціями щодо реалізацій внутрішньої та зовнішньої політики у сфері нацбезпеки, проте аж ніяк не має права затверджувати проекти стратегій зовнішнього курсу згідно визначених статтею 4 компетенцій, бодай більше наказувати КМУ розробляти реалізаційний план-дій [11, ст.3, 4]. Таким чином можемо підсумувати вище викладене та висловити нашу думку щодо незаконності прийняття даної стратегії та її нікчемності, котра не може мати юридичне значення допоки прийнята з грубим порушенням національного законодавства.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо щодо перспективної та такої, що відповідає вимогам часу «Стратегії», котра не створює ілюзії «могутності» України, а на противагу констатує усю мінливість та складність ситуації як на теренах самої України, так і те, що переживається ззовні. Відмічаємо щодо виснаженості відносин Україна-ЄС та необхідності їх переосмислення та не обмежувати зовнішню політику одним

напрямком, а навпаки розширювати, виходячи на нові континенти – Азії, Африки. Анексія Криму, вторгнення на Донецьк та Луганськ стало новим випробуванням у першу чергу для України, далі вже для всього світу, адже протистояння гібридним військовим вторгненням в мирний час стало новизною для міжнародно-правових норм, проте РФ виступає загрозою не лише для України, але й для Європи, а загострення сучасних збройних конфліктів призводить до зниження передбачуваності міжнародних відносин і до посилення ролі військової сили. Адже наявна теорія безпеки, заснована на дотриманні принципів і норм міжнародного права та діяльності міжнародних режимів контролю, стає менш надійною і спонукає держави зміцнювати свій військовий потенціал. Рівень небезпеки відновлення гонки озброєнь і розширення кола держав, що володіють ядерною зброєю, зростає, а отже, зростає загроза застосування такої зброї. З цього випливає, що норми міжнародного права не відповідають сьгоднішнім вимогам часу, а його функції, котрі мають бути адаптивними до ситуації, потребують негайного оновлення, адже Україна зустрілася із ситуацією швидкого, а головне мирного способу вирішення, котрого міжнародне право не містить. Поряд з перспективністю констатуємо незаконність прийняття даної стратегії та її нікчемність, котра не може мати юридичне значення та реалізовуватися, допоки прийнята з грубим порушенням національного законодавства.

Література:

1. *Вибори Президента України 2019. Центральна виборча комісія.* URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp005pt021f01=233pt001f01=720.html>. (дата звернення 13.04.2022)
2. *Пояснювальна записка до проекту Закону України від 05.06.2020 № 3612.* URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GI02314A?an=21>. (дата звернення 13.04.2022)
3. *РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про всеукраїнський референдум» № 4-р/2018.* (2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-18#Text>. (дата звернення 13.04.2022)
4. *О. Марусяк. Влада народу чи Референдум як спосіб зняти відповідальність.* URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/vlada-narodu-abo-referendum-yak-sposib-znyaty-vidpovidalnist/>. (дата звернення 13.04.2022)
5. *С. Сидоренко Год Зе-дипломатии: что приобрела и потеряла внешняя политика Украины при новом президенте.* URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2020/05/20/7110114/>. (дата звернення 13.04.2022)
6. *Д. Кулеба Великі можливості. Як Азія може змінити долю України.* URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-55173910>. (дата звернення 13.04.2022)
7. *Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України»(Указ Президента України) № 448/2021.* (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#Text>. (дата звернення 13.04.2022)

8. Бізняк О. (2020). *Теорія міжнародного права*. Херсон. Гельветика. 224 с.
9. Конституція України. №30, ст. 141. (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4465>. (дата звернення 13.04.2022)
10. Про Положення про Офіс Президента України (Указ Президента України). № 436/2019. (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436/2019/ed20210617#Text>. (дата звернення 13.04.2022)
11. Про Раду національної безпеки та оборони України (Закон України). №35, ст.237. (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення 13.04.2022)

Reference

1. Elections of the President of Ukraine 2019. Central Election Commission. Available at: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp005pt021f01=233pt001f01=720.html>. (Accessed 13 April 2022)
2. Explanatory note to the draft Law of Ukraine dated 05.06.2020 № 3612. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/GI02314A?an=21>. (Accessed 13 April 2022)
3. DECISION OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF UKRAINE in the case on the constitutional petition of 57 People's Deputies of Ukraine on compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law of Ukraine "On All-Ukrainian Referendum" № 4-p / 2018. (2018). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-18#Text>. (Accessed 13 April 2022)
4. O. Marusyak Power of the people or Referendum as a way to remove responsibility. Available at: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/vlada-narodu-abo-referendum-yak-sposib-znyaty-vidpovidalnist/>. (Accessed 13 April 2022)
5. Sidorenko, S. Year of Ze-diplomacy: what Ukraine's foreign policy has gained and lost under the new president. Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2020/05/20/7110114/>. (Accessed 13 April 2022)
6. Kuleba, D. Great opportunities. How Asia can change the fate of Ukraine. Available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-55173910>. (Accessed 13 April 2022)
7. On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of July 30, 2021 "On the Strategy of Foreign Policy of Ukraine" (Decree of the President of Ukraine) № 448/2021. (2021). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#Text>. (Accessed 13 April 2022)
8. Bihniak O. (2020). *Teoriia mizhnarodnoho prava [The theory of International Law]* Kherson. Helvetyka. 224 s.
9. The Verkhovna Rada of Ukraine, *The Law of Ukraine "On Constitution of Ukraine"*. №30, art. 141 (2020). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4465>. (Accessed 13 April 2022)
10. On Regulations on the Office of the President of Ukraine (Decree of the President of Ukraine). № 436/2019. (2019). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436/2019/ed20210617#Text>. (Accessed 13 April 2022)
11. On the National Security and Defense Council of Ukraine (Law of Ukraine). №35, p.237. (2021). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>. (Accessed 13 April 2022)

Стаття надійшла до друку 10. 05.2022